

Mira Muhoberac

Potresna radio-drama s dramatičnim silnicama dviju sudbinskih pogibija

O DUBROVNIKU, S BOLI I LJUBAVLJU

Ovo je ratni dnevnik. Izvještava Pavo Urban; autor Hrvoje Ivanković, dokumentarna radio-drama, Dramski program Hrvatskoga radija, 2011.

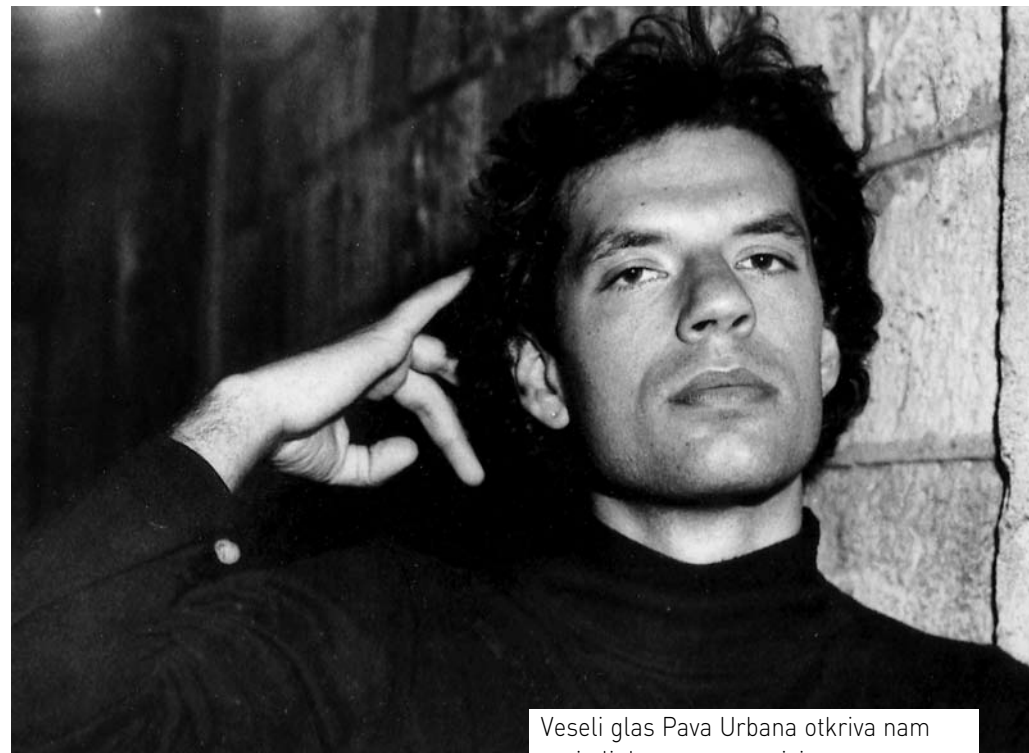
Dokumentarna radiodrama autora Hrvoja Ivankovića naslovljena *Ovo je ratni dnevnik. Izvještava Pavo Urban* strukturirana je kao glasovno-govorno pismo mladića poginulog u srcu Dubrovnika u Domovinskom ratu na Svetoga Nikolu, 6. prosinca 1991. u trenutku u kojem je snimao razaranje i usmrćivanje Dubrovnika i Dubrovčana, neizravno, iz onostranosti nastale nakon ovostranosti, pa ima karakter neobične, duboke, egzistencijalne, postmortalne dokumentarnosti.

Radijski dokumentarac *Ovo je ratni dnevnik. Izvještava Pavo Urban* mogao bi se nazvati i zvučno-tonsko-glasovnom pričom o ratnom dnevniku dubrovačkoga umjetničkog i ratnog fotografa Pava Urbana, poslanu u obliku pisma tadašnjoj djevojci Mari Bratoš, danas uglednoj umjetničkoj fotografkinji koja se 1991. školovala u Americi, da taj mladenačkom energijom pulsirajući narativ nije sudbinski određen tražičnim i tragedijskim životnim događanjima. Mara Bratoš neposredno prije početka rata u Dubrovniku, 31. kolovoza 1991. odlazi prema vlastitoj davnoj želji i na inzistiranje svoga oca u Ameriku kako bi tamo provela jednogodišnje kvalitetno srednjoškolsko obrazovanje i eventualno nastavila studirati, a u Philadelphiji na početku rata telefonski doznaje za pogibiju svoga oca Miljenka Bratoša, koji je vodio obranu Dubrovnika, dan nakon što je s njom telefonom razgovarao iz Dubrovnika; a u prosincu iste te 1991. godine telefo-

Autor Hrvoje Ivanković dnevničke zapise mladoga Pava Urbana, nastale u ratu kao ratni dnevnik, ozvučkovljuje kronološkim redom nastajanja zapisa o Pavu Urbanu, upravo kronologijom njegova stvaranja i sazrijevanja.

nom joj u istu kuću i obitelj kod koje je stanovala javljaju da joj je poginuo mladić Pavo Urban, umjetnički i ratni fotograf, dan nakon što ga je djevojčica iz te obitelji nazvala anđelom.

Kontrapunktiranim i isprepletenim glasovima, ovostrano-onostranom korespondencijom dvoje mladih ljudi, današnjega glasa Mare Bratoš i nekadašnjega glasa Pava Urbana, te oživljenim pismima i dnevnikom Pava Urbana koje interpretira mladi Frano Mašković, ova se radiodrama, potpomognuta emitiranim nekadašnjim, punim zai-granosti, razgovorom s Davorom Mojašem i sadašnjim glasom analitičko-emotivna interpretatora fotografskoga dnevnika-pisma Pava Urbana Antuna Maračića, razastire kao snažno i potresno svjedočenje o ljubavi i ratu, o fotografiji i Dubrovniku kao prostorima željene slobode. Kao "čudesna anticipacija budućnosti, Pavov dnevnik stigao je u Ameriku potkraj prosinca 1991, nekoliko tjedana nakon



Veseli glas Pava Urbana otkriva nam svoju ljubav prema majci, prema ženama, prema slikanju aktova, i da je "prije tri godine počeo stvarati ambijentalne fotografije".

Mara Bratoš zatim mladenačkim i vedrim glasom svjedoči o tome kako je nakon sedam dana poznanstva pristala Urbanu pozirati za njegove fotografije.

što je njegov autor poginuo dok je snimao najžešće granatiranje svog rodnoga grada".

Radijsko govorno-glasovno dopisivanje srcem između poginula mladića i preživjele djevojke zrcalni je eterični i eterski odraz pravoga pisma upućena tadašnjoj djevojci iz Hrvatske u Ameriku, iz Dubrovnika u Philadelphiju, kao dnevnik vođen iz dvostruke ljubavi i upućen dvostrukoj intenzivnoj ljubavnoj silnici – prema mladoj tinejdžerici, kao potpuno intimno svjedočenje svojoj tadašnjoj djevoj-

“Snimam općenito aktove. Sad imam 21 godinu, počeo sam s 18, snimati žene, aktove”.

ci, i Dubrovniku kao gradu za koji se bori – iz i zbog ljubavi. Ovaj dojmljiv radijski dnevnik zato je koncipiran i kao izvješće s otkucanjima srca, sunaslovljen i “izvještaj”, ali i mozaik emotivnih bljeskova i stvarnih događanja u Dubrovniku prije i za vrijeme te nakon Domovinskoga rata. Autor Hrvoje Ivanković dnevničke zapise mladoga Pava Urbana, nastale u ratu kao ratni dnevnik, ozvučujuje kronološkim redom nastajanja zapisa o Pavu Urbanu, upravo kronologijom njegova stvaranja i sazrijevanja. Dnevnička višeperspektivnost oblikovana je već na samu početak kao preplet adresata i adresanata i ucrtana u *mise en abyme* lajtmotiva baroknoga zrcala iz stana Urbanove bake koje je bilo znakovito i za ljubav i za stvaranje Mare Bratoš i Pava Urbana. Radiodrama započinje i završava u barokno-zrcalnom krugu, muškim glasom i ženskim književnim (Françoise Sagan) citatom “Dugo je čekam. Dušu cvijeta trešnje. A brzo prođe.” i nastavlja se ženskim govornim citatom s referencijom na žensko-muško susvaranje: “Mislila sam da je to neki film, scenarij. Tek nakon dvadeset godina shvatila sam da je to život, stvarnost.”

Slijedi žensko glasovno čitanje biografije Pava Urbana. Rođen 1. kolovoza 1968. u Dubrovniku, u rodnom gradu završio je Srednju pomorsku školu i studirao na Pomorskom fakultetu. Već od srednje škole počinje se baviti fotografijom, pa postaje i članom Fotokluba Marin Getaldić, a sudjeluje i na nekoliko skupnih izložbi, da bi 1989. osvojio treću nagradu u konkurenciji najboljih radova. U rujnu 1991. primljen je na Akademiju dramske umjetnosti u Zagrebu, na smjer televizijskoga i filmskoga snimanja. Ali, nikad nije počeo studirati, jer je dana 29. rujna 1991. kao dragovoljac Domovinskoga rata otišao na prvu crtu bojišnice, u Župu dubrovačku. Premda je njegov opus umjetničke fotografije raznolik, a karakterizira ga dokumentaristička neposrednost i umjetnička doživljajnost, najpoznatiji je po ratnim fotografijama, tj. po svom ratnom fotografskom opusu koji je sam nazvao **RAT – ART**. U rano jutro 6. prosinca 1991. snimio je dvanaest fotografija stare dubrovačke gradske jezgre pogođene granatama. Posljednja fotografija nastala toga jutra ujedno je zadnje Urbanovo umjetničko djelo. Snimajući je, pao je smrtno

pogođen gelerom granate koja je pala u njegovoj neposrednoj blizini.

Glas Mare Bratoš, diskurs u prvom licu jednine, otkriva da je u proljeće 1989. prvi put vidjela Pava Urbana, kad je počela izlaziti u grad, “mjesec i pol dana gledajući ga, on je primijetio nju, ali paralelno su ga primijetile i sve njezine prijateljice”. Jedan dan nije otišla na tenis, pričekala ga je da prođe, na izlogu naslonjenu na ulicu u kojoj je živio, u bakinoj kući, u Ulici Marojice Kaboge 6. “Jesi li ti Pavo?” I odmah su “učinili dir”. Na dnu njegove ulice. Mara Bratoš tad je imala 15 godina, a Pavo Urban tad je imao 21 godinu.

U dokumentarnoj radio-drami tad čujemo glas Antuna Maračića, umjetničkog fotografa, likovnog umjetnika, galerista, kritičara, koji započinje svoju analitičku priču, o prvom susretu s Pavom. Maračić ga je prvi put vidio i upoznao u Galeriji Sesame Miška Ercegovića, bio je “tako lijep” da je Maračić “mislio da se ne treba ničim baviti”, tek kasnije doznajući da se bavi umjetničkom fotografijom. Mara Bratoš zatim mladenačkim i vedrim glasom svjedoči o tome kako je nakon sedam dana poznanstva pristala Urbanu pozirati za njegove fotografije.

U radiodramu uvodi se i glas novinara, urednika, književnika i redatelja Davora Mojaša, koji za dnevni program Radio Dubrovnika s nagrađenim mladim Pavom Urbanom razgovara o izložba otvorenoj 1989. u Fotoklubu Marin Getaldić, a veseli glas Pava Urbana otkriva nam svoju ljubav prema majci, prema ženama, prema slikanju aktova, i da je “prije tri godine počeo stvarati ambientalne fotografije”: “Snimam općenito aktove. Sad imam 21 godinu, počeo sam s 18, snimati žene, aktove”.

Zatim se nastavlja ovaj radijski dnevnik o Urbanovu dnevniku, životu i stvaranju, iz rakursa Antuna Maračića: “Nisam obraćao pažnju na njegove fotografije prije rata iako su to bili interijeri natopljeni pathosom s puno starih predmeta, ogledala, Mara Bratoš bila je njegov model, najčešći.”

I ženski glas dnevnički bilježi početke zajedničkoga stvaranja – Mara Bratoš: “Zajedničko razvijanje fotografija bio mi je jedan jako topao dio, izazvalo je u meni želju da budem fotograf.”

Nakon ulomaka nekonvencionalnoga razgovora s Davorom Mojašem o dvjema izložbama koje Pavo Urban pripre-



ma, konceptualnoj i s fokusom na tijelu žene, autor Hrvoje Ivanković dramaturški lucidno uvodi u radiodramu buduću sudbinu Pava Urbana, u dokumentarno tkivo unoseći Maračićevu prvoosobnu analizu vrata kao dominantnoga motiva na Urbanovim fotografijama. Maračić: “Kasnije sam povezo taj *leitmotiv* vrata, kao stalan u tim kadrovima, pa čak i na jednoj slici nekoliko se puta pojavljuju vrata. A i sama Vrata od Ploča pojavljuju se na Urbanovoj fotografiji Blagoslov Porta, sa svećenikom u prvom planu, koji nosi križ, 1990. I na kraju se ta serija posljednja, Urbanova, događa od Vrata od Pila do Vrata od Ploča.”

Ivanković nas slušatelj, vođen i iznimnim interpretativno-analitičkim Maračićevim nervom, iz naglašavanja sudbine vrata kao motiva uvodi u ocrtavanje sudbine onih drugih vrata, paklenih, i u početak rata, kad nakon zatihnuta Urbanova razgovora s Mojašem njegov glas glumački reproducira Frano Mašković, čitajući Urbanov dnevnik, sad već izrazito nabijen ratom: “Dubrovnik proživljava najteže trenutke, možda najteže u svojoj povijesti, tuče se cijeli dan, s kopna, mora, po Konavlima, minobacačima.”

Ratni glas iz Dubrovnika prepleće se sa slobodnim glasom iz Amerike, a sudbinski prohod dvanaest posljednjih Urbanovih fotografija kadriranih kao u najstrašnijem preciznom scenariju sa sudbinom Mare Bratoš koja kasnije, na svom studiju na Akademiji dramske umjetnosti fotografira istim aparatom kojim je svoje i posljednje trenutke u slici grada kao grada slobode, s Orlandom, svetim Vlahom i Stradunom, zabilježio Urban, u simbolički dvanaest apostola, prestavši fotografirati u boji (sedam dijapozitiva) i

Kao “čudesna anticipacija budućnosti, Pavov dnevnik stigao je u Ameriku potkraj prosinca 1991, nekoliko tjedana nakon što je njegov autor poginuo dok je snimao najžešće granatanje svog rodnoga grada”.

uzveši crno-bijeli aparat (pet crno-bijelih fotografija). Nikon D90 ostaje trajni i simbolični rekvizit nastavka života s fotografijom dvoje iznimnih i nadarenih mladih ljudi koji se cijeli život bore protiv konvencija, kanona i laži, za istinu i slobodu.

Emisija Hrvoja Ivankovića *Ovo je ratni dnevnik. Izvještava Pavo Urban* na 64. izdanju festivala Prix Italia (jedan od dvaju najvećih svjetskih radijskih festivala), koji se ove, 2012. godine održavao u Torinu, u konkurenciji je od trideset i devet emisija s pet kontinenata izabrana među tri najbolje u kategoriji dokumentarne radiodrame.

Prvu je nagradu osvojio dokumentarac norveškog radija *Sense and Sensibility*, a uz hrvatsku emisiju (koja je u glasanju međunarodnog ocjenjivačkog suda zauzela drugo mjesto) posebno priznanje za iznimnu kvalitetu dobila je i emisija kanadskoga CBC-a.

U dokumentarnu radiodramu Ivanković uvrštava raznovrsne arhivske snimke, od audiozapisa, govornih zapisa, do glazbe i ratnih zvukova, a velik prinos daje sudjelovanje Mare Bratoš, Antuna Maračića i glumca Frana Maškovića. Emisiju s dramskim nabojem koja se referira na okrutnu ratnu stvarnost i sudbinske udare nekoliko iznimnih ljudi uz autora Hrvoja Ivankovića potpisuju i tonski majstor Srđan Nogić i urednik Ljubo Pauzin.

Dokumentarna radiodrama *Ovo je ratni dnevnik. Izvještava Pavo Urban* autora Hrvoja Ivankovića u proizvodnji Dramskaoga programa Hrvatskoga radija uvrštena je i u selekciju festivala Prix Europa, koji se od 20. do 27. listopada održavao u Berlinu.